

Реферат на тему: "Проза Костянтина Кудієвського"

Костянтин Кудієвський

Реферат

на тему:

Проза

Костянтина Кудієвського

Немає нічого дивного в тому, що митець-мариніст народжується неподалік від моря, біля водного простору. Відчуття морської стихії якимись особливими струменями — підсвідомими, позараціональними, до кінця не збагненими — передається йому духом того краю, де розпочинається почуттєвий та світоглядний шлях митця, роками того дитинства, що проходить під романтичні розповіді про максималістські закони моря й зухвалі морські мандрівки. А може, це дивне відчуття передається йому ще задовго до народження як генетична спадщина попередніх поколінь, які провели своє життя на неосяжних водних просторах у турботах, різноманітних змаганнях і праці.

Костянтин Гнатович Кудієвський народився саме у такій місцевості — в Олешках (теперішньому Цюрупинську), на Херсонщині, де з давніх-давен гуртувалися мореплавці, рибалки, козаки, взагалі усі, хто прагнув небезпечної долі й щедрих випробувань — морем, сміливістю, ризиком, де народжувалися й зростали люди енергійної, діяльної вдачі.

За покликанням К.Кудієвський був морелюбом. Це і визначило його життєві дороги й творчі цінності, художні уподобання й людські якості. На морі та з образом моря письменник пройшов майже повну шкалу випробувань — мужністю і війною, працевідданістю і літературою, гідністю і духовною стійкістю.

Війну Костянтин Кудієвський зустрів вісімнадцятирічним юнаком-курсантом. Попереду були вогняна молодість, морські та сухопутні бої, служба на військових кораблях. Попереду були романтична стривоженість морською тематикою, прагнення осмислити особистий воєнний досвід у різноманітних художніх жанрах — оповіданнях, повістях, кіносценаріях, романах, багатоплідна журналістська діяльність.

Війна й біль, війна й море рано ввійшли у свідомість письменника. Він воював під Москвою у складі 84-ої Окремої бригади морської піхоти, був пораненим, після одужання 1942 року його направляють до Вищого військово-морського училища ім.М.В.Фрунзе. Бойову практику й стажування К.Кудієвський проходив на кораблях Чорноморського флоту. Пізніше він служив морським офіцером на Півночі.

Тривалі походи, відчуття ризику, льодові вітри, поєдинки з торпедами й літаками противника, розробка складних операцій, неймовірне напруження у безсонні ночі, полеміка з колегами-офіцерами про героїзм і помилки війни, про складнощі й проблеми повоєнної сучасності, роздуми про майбутні перспективи суспільства — все це не один

раз випадало йому на долю.

Воєнний час та військова служба мали вирішальне значення для літературного зростання художника, багатогранно позначилися на своєрідності проблематики, конфліктів, сюжетики, образного ряду його творчості, генерували інтонаційно-естетичну відмінність його мариністичної прози від творів інших письменників-сучасників.

Психологічно вмотивованим є той факт, що в екстремальні роки війни К.Кудієвський почав активно писати — писати вірші, що друкувалися на шпальтах армійських газет. Війна загострила його почуття, збудила в ньому настійливу потребу у висловленні художніх емоцій, поривань, думок. Життя морського офіцера дозволило йому повно й детально побачити духовний світ, психологію людей, які живуть або на морі, або морем. Цілком природно й те, що перше оповідання К.Кудієвського народилося тоді, коли він перебував на військовій службі.

Костянтин Кудієвський був досить плідним прозаїком. Він залишив по собі спадщину, значну як за рівнем образно-естетичного звучання, так і за обсягом написаних сторінок. Сорок років розділяють першу його книжку — "Североморцы" (1954) й останню — "Линкор "Амазонка" (1994). Через усю творчість письменника проходять, неначе своєрідний художній компас, образи-мотиви моря і війни.

Аспект "війна в екстремаліях моря" хвилював Кудієвського своєю фактичною малодослідженістю, сюжетною невичерпаністю, раритетністю ситуацій, гостротою переживань. Війна на морі в художньому зображенні митця — це складна й емоційно насичена у своєму драматизмі форма життя. Персонажі Кудієвського відбивають атаки ворога, розв'язують побутові справи, аналізують звивисті стосунки, що складаються між ними, відчайдушно закохуються, поринають у довоєнне минуле.

Їхня свідомість не належить тільки війні. Вона гуманізована вічними цінностями — коханням, очікуванням сімейного життя або спогадами про нього, мирським клопотом. Його персонажі сприймають війну як вимушену й важку роботу. Душею ж вони живуть поза війною. Інколи навіть К.Кудієвський таким чином будує сюжетну колізію, що з'являється відчуття, начебто його герої перебувають не на війні, що війна — далеке тло твору. Але письменник, як тільки досяг цього ефекту, різко змінює напругу, тональність дії — і знову малює сцени, як розриваються бомби, летиться кров, гинуть люди.

Життя у творах Кудієвського — і блискавична, разюча мить, і розмірений, повільний процес.

Життя як мить — це необхідність рішучих вчинків, коли на роздуми залишаються лічені секунди, а то й менше, це стрімкі повороти сюжету, сильні, пристрасні почуття, що оволодівають його героями.

Життя як процес — це некваплива розповідь про історію персонажів, про важливі сторінки їхнього минулого. Прозаїк часто вдається до прийому ретардації воєнної фабули, детально викладаючи передісторію своїх персонажів, їхні колишні настрої, стосунки, захоплення. Його герої, навіть другорядні й епізодичні, часто наділені

розлогою, значною минувшиною, їхній характер формується з минулого не меншою мірою, ніж з безпосередньо фабульних вчинків. Художня препозиція оформлює ракурс об'ємної конкретності у зображенні людських долі.

Костянтин Кудієвський не задовольняється численними відступами-передісторіями, що утворюють композиційну специфіку його творів. Він активно використовує принцип тріади часових прошарків. Для розуміння цілісності буття у різних життєвих вимірах — довоєнному, воєнному, повоєнному — митцю важливо знати не тільки те, що зараз відбувається з його характерами, але й що з ними відбувалося раніше — у недавній та далекій відстані від сюжетних реалій. Ось чому в романах і повістях К.Кудієвського — чи то обпалених жажливим полум'ям війни, чи то зігрітих спокоєм позавоєнного життя — мить є максимальною сконденсованістю того шляху, яким пройшли його герої.

Видається закономірною та обставина, що до книжок Костянтина Кудієвського, які набули значного літературного розголосу, користувалися широкою читацькою популярністю, належать твори про події війни. Йдеться про романи "Песня синих морей" (1962) та "Горькие туманы Атлантики" (1974).

У романі "Песня синих морей" зображено перипетії долі Кольки Лаврухіна — центрального персонажу твору, який живе у таврійському містечку Стожарську. Митець розгорнуто змальовує Кольчині юнацькі, передвоєнні почуття, думки, поривання, його закоханість в Олену Речную, пахощі моря і морський побут. Сторінки книжки випромінюють романтичний промінь любові до всього, чим захоплений і що надихає Лаврухіна.

Головний герой — натура звичайна й незвичайна. Загалом його життя мало чим відрізняється від життя інших персонажів (Петра Лемеха, вчителя Городенка, мічмана Рябошапки). Водночас у характері Лаврухіна, на відміну від багатьох героїв твору, виразно сконцентровані романтичні світобачення й світорозуміння. Він мрійник, елегік, беззастережний романтик. Піднесеними інтонаціями, експресивно насиченими фарбами зображує, наприклад, письменник внутрішній стан Кольки Лаврухіна у перших розділах роману:

"Штормовыми ночами, когда небо над Стожарском стремительно проносилось в степную глухомань, Колька часто покидал дом и убежал к Раскопанке...

Затаившись, Колька часами слушал, как гудят столетние осоки. Гудели они загадочно и величественно — особенно ранней весной, когда черные, набухшие ветви, казалось, сливались воедино со степными ветрами, пахнущими талым снегом и обнаженной землей. В этом гуле были собраны все мелодии жизни — и в каждый, даже самый короткий миг оживала какая-нибудь из них, пронизывала сердце и тотчас же исчезала навсегда".

З початком війни стаються суттєві зміни у палітрі психологічних відтінків Лаврухіна. У розмаїтті його почуттів починають звучати трагедійні ноти. Письменник розповідає про дні відступу, важкі бої, у яких Колька пізнає страшні моменти життя, про загибель близьких головному героєві людей, про широкий і тяжкий спектр почуттів, що спалахує в емоційній душі Кольки.

У романі "Песня синих морей" відтворено чимало батальних сцен та їх вплив на характер, внутрішній стан Лаврухіна. З воєнними картинами пов'язано уведення до структури твору реалістичних прийомів інтерпретації художніх подій. Жорсткі малюнки війни, що відзначаються фотографічністю, відвертістю, проникливістю, створені письменником, який не один раз переживав війну в своїй пам'яті, у своїй свідомості.

К.Кудієвський створив достатньо прозових фрагментів, що передають війну в цілісності її контрастних характеристик, — простою і напруженою, виснажливою і побуденною, абсурдною і необхідною, брутальною і емоційною. В одному з розділів роману, видрукуваного, нагадаю, на початку 60-х років XX століття, коли реальне, драматично правдиве зображення воєнного часу ще не було художньою й етичною домінантою у вітчизняній літературі, рельєфно прописаним є таке обличчя війни:

"Зенитчики опасно поглядывали в небо из-под рваных маскировочных сетей. Буксовали машины, кромсая в щепы дорогу, наспех замощенную березняком. Отчаянно ругались регулировщики. Какой-то полковник орал на шоферов и клялся, что расстреляет каждого второго, если через минуту дорога не будет очищена. Шоферы равнодушно пропускали угрозы мимо ушей: видать, привыкли к ним на фронтовых перекрестках". Реалістично виведені епізоди, що уводяться в композиційно-настрійну фактуру твору, безумовно, впливають на його художню специфіку, проте не змінюють загальної романтичної стилістики роману.

З емоційним ставленням до перипетій війни у персонажів Кудієвського кривно пов'язана акцентація патетично вираженої любові до рідної землі (для Кольки Лаврухіна — землі таврійської, піднесений образ якої неодноразово змальовується письменником). Від цієї любові беруть свій внутрішній початок інтонації мужності, відваги, гніву, що експресивно лунають із вуст дійових осіб. У тексті роману наявні суто ліричні й інтимні мелодійні ритми. Персонажі у воєнній обстановці з ніжністю й сердечністю згадують минушину, рідних, коханих, дають пристрасну оцінку тим лихим подіям війни, свідками й учасниками яких вони стають.

У романі "Песня синих морей" з романтичною виразністю зображено образ війни — узагальнений і конкретизований, суворий і патетичний, героїчний і повсякденний. Війна розгортається на суходолі й морських просторах. Війна проходить крізь долі й кохання персонажів. Війна несподівано розлучає й трагічно з'єднує героїв твору.

На драматичних зіткненнях, реаліях побудовано й роман "Горькие туманы Атлантики" — один з найсильніших творів К.Кудієвського. У його основу покладено реальний історичний факт — загибель під час війни союзницького конвою "RQ — 17". Спираючись на офіційні матеріали, документи, письменник виклав власну художню версію цього трагічного океанського рейду.

Основною відмінною якістю роману є те, що для змалювання долі конвою "RQ — 17" використано переважно реалістичні прийоми, фарби, мовно-стильові особливості. У цьому творі яскраво виявив себе неабиякий реалістичний потенціал Кудієвського-прозаїка. На цей раз митець зосередив свою увагу не на експресивній розповіді про

негаразди життєвого поля війни, а на ретельному фактичному зображенні того, як формувався, рухався й був розгромлений транспортний караван союзників, що прямував до Мурманська.

Маршрут кораблів крізь гіркі тумани Атлантики є насамперед зовнішньою, лейтмотивною фабулою, до якої у творі кріпляться ще декілька автономних сюжетно-тематичних сфер, такі як: тональність передвоєнного життя персонажів, розвиток їхніх особистих ліній, інтимних стосунків (це, як бачимо, характерні прийоми прозової манери Кудієвського), сприйняття подій другої світової війни крізь призму різних воєнно-політичних доктрин, відбиття війни у повоєнних почуттях і долях дійових осіб. Така композиційна специфіка роману створює ефект часової об'ємності та просторової глибини, художньо посилює твір, надає йому колізійної та проблемної багатоплановості. Оповідь про конкретний воєнно-історичний факт переростає у зображення людської психології, поведінки, в осмислення різних типів культури людського ества на тлі переплетіння війни й миру протягом катастрофічно несподіваного ХХ століття.

До особливостей роману слід віднести розмаїту палітру виразно індивідуалізованих характерів, які репрезентують різні національно-військові угруповання, що брали участь у здійсненні невдалого транспортного рейду. Це Лухманов — досвідчений і виважений капітан транспорту "Кузбас", на якому розгортаються основні події, що сталися з союзницьким конвоєм "RQ - 17"; Ольга — кохана Лухманова, а пізніше його надійна й віддана дружина; юний і безпосередній у своїх вчинках англійський лейтенант Мітчелл; стомлений напругою життя літній помполіт Сава Іванович; м'який і коректний американський офіцер Грівс; розсудливий і передбачливий англійський контр-адмірал Гамільтон.

При зображенні цих та інших персонажів Кудієвський дотримується специфіки національної поведінки, що їм притаманна. У характерах співвітчизників романіст вичленовує їхню надзвичайну витривалість і відданість морально-імперативним постулатам. У психології американців письменник виділяє невимушеність поведінки, розкутість і демократизм почуттів щодо оточуючих. В образах англійських офіцерів акцентуються такі риси, як статечність, генетична гідність і вміння цінувати себе, навіть попри різні негаразди й будь-які скрутні обставини. У романі "Горькие туманы Атлантики" війну показано не лише як бої в океані, але і як багатоскладну морську політику, що в неї свідомо або неусвідомлено втягнуто велику кількість людей.

Мотиви "війна і люди", "війна на морі" знайшли свою розробку й в інших творах К.Кудієвського — повістях "Обгоняющая ветер" (1957), "Водоросли цветут в глубинах" (1959), "Окнами в звезды" (1989). У цих творах війна постає у формі ретронастроїв, ретропочуттів, ретродумок. Вона з'являється як спогади персонажів про страшні епізоди пережитого. Основний прийом розповіді про війну — сюжетна фрагментарність. Воєнні екскурси містять у собі сконденсованість психологічної напруги, вони зв'язують різні часові шари.

Війна для героїв цих книжок постійно відлунює болем і стражданнями. Війна

наявна у цих творах виокремленими внутрішніми фотознімками, що час від часу спонтанно з'являються у точній і чутливій пам'яті персонажів. Їм бачиться "новороссийский мол, приподнятый торпедами; жуткая пустота мгновенного затишья, после которого небо опрокидывается над мачтами, и корабельные винты..., подброшенные валом, с грохотом крошат мутный воздух" ("Обгоняющая ветер"), а також згадується, що було з ними, "когда их судно потопила немецкая подводная лодка, а шлюпку с несколькими спасшимися и затем умиравшими один за другим моряками на одиннадцатые сутки их скитаний обнаружил вражеский миноносец" ("Окнами в звезды"). У цих повістях війна репрезентована як мотив-відлуння, гіркий і пекучий, як душевне повернення в таку важку й таку рідну минувшину.

Останній роман К.Кудієвського — "Линкор "Амазонка" — виявився тематичним завершенням його художньої мариністики. У центрі розповіді — домінантний для письменника мотив "людина і море", інтерпретований в аспекті "особистість у морських випробуваннях". Твір побачив світ по смерті письменника, 1994 року, а створювався на зламі хмільних 80-х — 90-х років. Це був унікальний період у розвитку суспільства, період, якому довго ще не буде аналогів. М'ятежний смак волі, рішуче заперечення істин, що здавалися вічними й незмінними, гіперемоційна полеміка усіх з усіма — таким був час, коли Кудієвський працював над своїм заключним твором.

Роман змальовує проблеми й характер життя військових моряків у другій половині 40-х років. Художнім матеріалом для прозаїка стали повоєнні реалії Північного флоту, Балтики. Линкор під екзотичною назвою "Амазонка" є сюжетно-територіальним фокусом твору. На тлі долі воєнного корабля письменник висвітлює морально-духовні цінності більшості дійових осіб. Кудієвський зображує линкор "Амазонку" не лише символом воєнно-морської історії, але й чинником людських характерів. На кораблі люди формуються, розвиваються, висвітлюються.

Книжку написано у річищі світової романної традиції ХХ століття — як роман людських доль. Основу твору складають життєві перипетії основних персонажів — Сергія Круглика, Леоніда Погорелова, Юрія Смірніна, Строгова. Художній простір наповнюється по-життєвому різноякісним матеріалом — біографічними передісторіями й історіями героїв, їхніми асоціативними спогадами, роздумами, розмовами й полемічними зіткненнями, поточними службовими справами. Роман насичено різноманітними вставними мікросюжетами. Повоєнна дійсність — морська служба, кохання, позаслужбові стосунки офіцерів — розгортається в ретроспекціях недавньої війни, відлуння якої тривожно оркеструє чимало сторінок книги.

Незважаючи на мариністичну традиційність твору для Костянтина Кудієвського, у ньому наявні принципово нові для прозаїка риси.

У романі "Линкор "Амазонка" відкрилася невідома раніше манера оповіді Кудієвського, що відрізняється граничною стильовою і мовною розкутістю.

В попередніх повістях і романах письменника-мариніста відчувається внутрішня настанова на самообмеження у конструюванні сцен, епізодів, характерів, у виборі мовно-лексичних засобів при побудові діалогів і внутрішніх монологів. Часто

складалося враження, начебто у митцеві знаходився невидимий фільтратор, що відціжував епізоди, репліки за принципом "можна — не бажано". В останньому ж творі К.Кудієвський постає адекватним собі, своїй мистецькій природі. Він говорить те, що думає, і так, як йому думається: відверто й однозначно, широко й пристрасно, у весь голос і на повний зріст. Його персонажі наділені мовним життям, як ніколи наближеним до реального. Митець використовує розмовні, експресивні словесні форми, грубуватий і просторічний колорит яких надає виразності й достовірності його морським малюнкам.

У романі "Линкор "Амазонка" потужно виражений критичний пафос письменника, спрямований в основному на негативні моменти суспільного інтер'єру кінця 40-х років. У думках, репліках як провідних, так й епізодичних персонажів висловлюється емоційний протест проти тиску на особистість, обмеження свобод народу-переможця, ідеологічних кампаній боротьби з "космополітами", "впливом Заходу". Цей протест оформлюється прямим, рельєфним словом, масштабним, подекуди категоричним поглядом. Прозаїк свідомо не прагне диференціювати себе й своїх героїв. В окремих полемічних судженнях Погорелова, Строгова часто вгадується соціальна позиція самого митця. У таких випадках він неприховано дивився на своїх героїв як на форму вираження власного авторського голосу. Продовжуючи традиції Льва Толстого, К.Кудієвський в усіх своїх проявах залишався художником дієвого образного слова, схильного до публіцистичного загострення та філіппік. Варто зазначити, що на мові, проблематиці творів нерідко відбиваються духовні пріоритети періоду їх написання. У романі "Линкор "Амазонка" відчутно, що він створювався тоді, коли проблеми пізньосталінської доби були актуальними у пресі й для громадській свідомості.

Порівняно з повістями й романами 60 — 80-х років в останньому романі К.Кудієвського суттєво послаблено романтичний струмінь, що був визначальним у більшості його попередніх творів. Життя в умовах моря, морської праці, нехай і військової, позбавлено піднесено емоційного, елегійного оспівування. Морські реалії, конфлікти, малюнки виконані конкретно фіксуючим пензлем реаліста, який може дозволити собі соковите увиразнення фарб при змалюванні пейзажів. Романтичні інтонації прориваються у сценах, що зображують кохання Сергія Круглика й сором'язливої десятикласниці Альки. Але й цим ніжно-трепетним стосункам письменник змальовує антипод — прагматичний інтимний зв'язок лейтенанта Юрочки Смірніна зі значно старшою за віком вчителькою Катериною Василівною. Полотно життя розгортається більш деталізованим, у численних своїх моделях, деекспресивнішим, більш складним і реалістично контрастованим.

Твори Костянтина Кудієвського про людину в морі та на війні — це явище значно панорамніше, ніж синтез художніх історій про воєнну долю конкретних осіб і зіткнення характерів. Це поетичне й багатоскладне явище, тому що у них, цих творах, зображується велична й повністю не розгадана картина морського буття, тому що в них натхнено звучить лірико-епічна сповідь — сповідь про людську силу, непередбаченість долі й поліфонізм життя.